

Рекреаційно-туристичний потенціал ландшафтів Карпатського національного природного парку

Розглянуто рекреаційно-туристичний потенціал Карпатського національного природного парку. Досліджуваний об'єкт має в природному плані специфічне географічне положення, яке визначає умови для формування рекреаційно-туристичних ресурсів. Гірським системам притаманна складна та слабка відновлюваність, втрати значних запасів ресурсної організації рекреаційно-туристичної діяльності, котра нерозривно пов'язана з антропогенним навантаженням. Природний парк, що охоплює вказані в статті ландшафтні райони й області, в яких виділено сім індивідуальних ландшафтів, ціниться унікальним різноманіттям, його неповторністю та мальовничістю, що дає підстави оцінювати його потенціал як із наукового погляду, так і для використання у рекреаційно-туристичних цілях. Стаття включає в себе пояснення й опис такого рекреаційно-туристичного потенціалу, як природні джерела в кількості 791, що мають важливе значення й використання в санаторному лікуванні та вживанні під час туристичних походів у невеликих кількостях. При описі клімату, як визначального чинника рекреаційно-туристичних ресурсів, вказується, що він сприятливий для багатой лісової та субальпійської рослинності. Велику увагу приділено й водному рекреаційно-туристичному потенціалу природного парку, а також лісам. Вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу Карпатського національного природного парку сприятиме проведенню ландшафтно-екологічного аналізу території, розробці критеріїв і показників у здійсненні бальної оцінки біотичних та абіотичних рекреаційних ресурсів, активізації туристичної діяльності.

Ключові слова: рекреаційно-туристичний потенціал, національний природний парк, ландшафт, біотичні та абіотичні ресурси, тип лісу, асоціація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Карпатський національний природний парк (КНПП) розміщений у південно-східній частині Українських Карпат у басейні Верхнього Пруту й частково у верхів'ї Чорного Черемоша. Протяжність парку з півночі на південь становить 55 км, та з заходу на схід – 20 км. Його територія охоплює надзвичайно цінні з ландшафтно-екологічного, ботаніко-зоогеографічного та природоохоронного поглядів гірські природно-територіальні комплекси. Рекреаційно-туристичні ресурси мають практично-ресурсну орієнтацію. У гірських системах їм притаманна складна й слабка відновлюваність, втрати значних запасів ресурсної організації рекреаційно-туристичної діяльності, яка нерозривно пов'язана з антропогенним навантаженням, що, у свою чергу, пов'язане з питанням раціонального природокористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу ландшафтів займалися вчені багатьох наукових установ: О. О. Бейдик, С. В. Дутчак, М. П. Крачило, А. В. Мельник, В. П. Петлін, А. І. Яворський, Л. В. Ільїн, Я. Б. Олійник, О. О. Любіцева, В. П. Руденко, І. В. Бережна, С. М. Стойко та ін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. За фізико-географічною оцінкою Карпатський НПП охоплює такі ландшафтні області та райони (табл. 1).

У межах цих ландшафтних областей і районів виділяють сім індивідуальних ландшафтів, що різняться передусім своєю відносною висотою й, відповідно, іншими фізико-географічними характеристиками: високогірний (Чорногірський), два середньогірні (Хординський та Хом'яцький), чотири низькогірні (Ворохта-Ільцівський, Яблуницький, Рокитнянський, Любіжнянський).

Таблиця 1

Ландшафтні області та райони Карпатського національного природного парку*

№ з/п	Ландшафтний район	Ландшафтна область, куди входить район
1	Свидовецько-Чорногірський	Високогірна-полонинська
2	Горганський	Середньогірно-скибова
3	Улоговинний	Міжгірно-Верховинська
4	Горганське крайове низькогір'я	Низькогірно-скибова

* Складено за: [3].

Проведені багаторічні польові ландшафтні дослідження в 2000-х роках свідчать про унікальне ландшафтне різноманіття Карпатського НПП, його неповторність та мальовничість, що є підставою оцінювати наявний потенціал як із наукового погляду, так і для використання у рекреаційно-туристичних цілях. Високо-, середньо- та низькогірні ландшафти з їх морфологічними одиницями мають своєрідну неповторність та великі можливості для різних видів туризму – проведення пішохідних, водних, лижних, велосипедних і комбінованих походів найвищих для України категорій складності, а також будівництва та функціонування санаторно-курортних і лікувальних закладів [2]. Ландшафти Карпатського національного природного парку наділені потужним рекреаційно-туристичним потенціалом, які дають змогу провести й виконати всі ці вище перелічені важливі та інші заходи туристичної роботи.

Туристичний потенціал гірських ландшафтів пов'язаний «із необхідністю виділення розрахункового туристичного потенціалу гірських територій до особливого підрозділу, оскільки він має значні відмінності. По-друге, динамічність, підвищена загрозливість, значна мінливість умов розвитку туристичної діяльності в горах диктує необхідність вироблення адекватних методик для їх врахування» [6, с. 98]. З-поміж рекреаційно-туристичних ресурсів КНПП є природні джерела з особливою їх цінністю, яких налічується 791 [7]. Відомо, що кожне джерело володіє виходом підземних вод на земну поверхню. Мінералізовані та мінеральні води названих джерел мають важливе значення й їх використовують у санаторному лікуванні та вживанні при туристичних походах у невеликих кількостях (табл. 2).

Таблиця 2

**Мінералізовані та мінеральні води джерел
Карпатського національного природного парку***

№ з/п	Назва води	Кількість розчинених солей, г/л
1	Слабо-мінералізована	0,5–5
2	Середньо-мінералізована	5–30
3	Сильно-мінералізована	30
4	Мінеральні води	Не менше 1

* Складено за: [7].

Залежно від кількості розчинених мінеральних речовин та вмісту спеціальних біологічних компонентів мінеральні води поділяють на три типи: 1) природно-столова з загальною мінералізацією 2 г/л; 2) лікувально-столова – від 2 до 8 г/л; 3) лікувальна – від 8 до 12 г/л.

Важливим, а в багатьох місцях визначальним, чинником використання рекреаційно-туристичних ресурсів є клімат. У межах Карпатського національного природного парку він сприятливий для поширення багатой лісової та субальпійської рослинності. Кліматичні умови та ресурси сприяють розвитку туризму та активного відпочинку в усі пори року. Найбільша кількість теплих, помірно-зволожених, переважно бездошових днів припадає на літньо-осінній період. Найкраща пора для відпочинку, занять спортом і туризмом (пішохідним і автотуризмом) – літньо-осіння, а для занять гірсько-лижним спортом – зимова [4]. Заслугує уваги й водний рекреаційно-туристичний потенціал природного парку, який славиться головною водною артерією річкою Прут, що бере початок біля підніжжя Говерли й протікає територією парку понад півсотні кілометрів. Для туристів важливі й притоки Прута: Прутець Чемигівський, Прутець Яблуневський, Женець, Жонка (з правими допливами Чепелів та Багровець), Чорногорчик, Піги, Кам'янка. Вони утворюють багато порогів та водоспадів, з яких один із найбільших в Українських Карпатах водоспад Гук. Прекрасно-неповторним є озеро льодовикового походження – Марічейка (1 га), що знаходиться біля підніжжя гори Шурина-Гропа, та Несамовите озеро (0,5 га) під горою Туркул. Обидва вони розміщені в субальпійському поясі й через наростання сфагнових плавів викликають неабияку цікавість у вчених і туристів [5].

Гірський рельєф та велика кількість опадів сприяють значній густоті річкової й яружно-балкової мережі (1,0–1,25 км/км²). Поверхневі води – переважно річки. Озер майже немає, окрім льодовикового походження – Несамовитого, Марічейки. Озеро Несамовите розміщене на південно-східному, дуже кам'янистому схилі гори Туркул на висоті 1750 м, площа водного дзеркала 0,3 га. Озеро живиться за рахунок пластових вод та атмосферних опадів, поверхневого стоку не має. На

його периферії поширені криволісся гірської сосни та ялівцю сибірського, а в прибережній смузі – сфагново-осокове торфовище. Озеро Марічейка виникло у великому льодовиковому цирку на північно-східному схилі гори Шурин-Гропа. Воно лежить на висоті 1510 м і підпружене з північного сходу дугою псевдоморени. Вода поступає з кількох джерел і витікає на крутому схилі в долину річки Погорілець. Площа озера близько одного га, глибина – до 1 м. Воно оточене смерековим пралісом та гірськососновим криволіссям [8]. На території парку р. Прут має загальну протяжність близько 57 км. Притоки Пруту мають переважно довжину до 10 км. Для головної річки та її приток характерний паводковий режим і досить висока щорічна повінь. Паводки усередньому повторюються вісім–десять разів за рік, у цей час простежуються найбільші витрати води, які часто стають стихійним лихом і завдають значної, інколи руйнівної, шкоди господарству.

Вкрай важливим рекреаційно-туристичним потенціалом Карпатського національного природного парку є ліси. За подібністю ґрунтово-гідрологічних і кліматичних ознак, видовим складом деревних порід та трав'яного покриву, місцезнаходження в ньому формуються 24 типи лісу і 9 типів лісорослинних умов. У порівняно невеликій кількості типів лісу бере участь вісім типотвірних порід: бук лісовий, ялиця біла, смерека звичайна, сосна звичайна, вільха чорна (клейка), вільха сіра, вільха зелена, сосна гірська. Як супутні трапляються породи: клен-явір, клен гостролистий, ільм гірський, ясен звичайний, сосна кедрова та сосна європейська тощо. Найпоширеніші вологі сугруди, які займають близько 70 % покритої лісом площі. У вологому сугруді є п'ять типів лісу, головні з них: волога буково-ялицева субсмеречина (23,8 %), волога буково-смерекова субяличина (15,4 %) і волога смереково-ялицева субучина (12,6 %). Вологі груди займають 15,3 % площі. Найпоширеніші буково-ялицева смеречина (9,9 %), смереково-ялицева бучина (2,8 %) та буково-смерекова яличина (2,6 %) (Герушинський З. Ю., 2000). У високогір'ї тип лісу формують смерека, сосна гірська, сосна кедрова, вільха зелена. Всі вони разом утворюють шість типів лісу на 22 % площі. Ценотична різноманітність національного парку утворена 14 болотними, 91 лісовою, 19 чагарниковими, 27 лучними домінуючими асоціаціями. Із них до Зеленої книги України занесено 31 асоціацію [1].

На території парку росте 1105 видів вищих спорових і судинних рослин, з яких 440 видів мохів. Із них до Червоної книги занесено 78 видів: рододендрон східнокарпатський, арніка гірська, родіола рожева, сон білий, ліннея північна, баранець звичайний, плаун річний, сосна кедрова, більшість видів зозулинцевих, що трапляються на післялісових луках і верхових болотах. Три види занесено до Європейського червоного списку. Найбільше ендеміків і реліктів зустрічається на Чорногорі. На території парку також найбільші за площею в Українських Карпатах реліктові угруповання сосни звичайної, берези повислої та частково – сосни кедрової, єдине місце зростання якої на Чорногорі – урочище Кедрувате. На території КНПП зосереджено 240 ендемічних видів і підвидів рослин, тобто 6,5 % від усієї флори Карпат. Парк має багатий і різноманітний видовий склад тваринного світу. З дрібних ссавців поширені бурозубки – мала, звичайна та альпійська; кутори – мала та велика; миші – хатня та жовтогорла; полівки – темна, Шермана та снігова; з гризунів – білка звичайна, вовчки – сірий, лісовий та горішниковий. З парнокопитних найбільше аборигенів: олень благородний, козуля, кабан дикий. Вже не часто трапляються куниці – лісова й кам'яна; борсук, вовк, кіт лісовий, рись, ведмідь бурий, видра та горностай [8].

У парку живе велика кількість птахів. У темнохвойних лісах навіть є тайгові представники – снігур і горіхівка, а в долинах зустрічаються канюки. У холодних гірських потоках водиться форель струмкова, яка восени добре помітна під час нересту. Із земноводних у передгір'ях і горах трапляються тритони – гребінчастий, альпійський і карпатський; жаби – гостро морда та трав'яна; із плазунів – веретільниця, вуж, мідянка, гадюка звичайна, ящірки – прудка та живородна. Загалом фауністичне різноманіття парку представляють 48 видів ссавців, 110 – птахів, 11 – риб, 10 – земноводних, 6 – плазунів. Із них до Червоної книги України занесено 32 види фауни, а до Європейського червоного списку – вовка, ведмедя бурого, видру річкову, рись звичайну та інших. Фауна наземних хребетних нараховує 186 видів, із них 20 занесено до Червоної книги України [1].

На підставі спостереження, вивчення та аналізу своєрідного та неповторного функціонально-територіального поєднання природних компонентів Карпатського національного природного парку, з'ясовано, що його потенціал володіє сприятливими кліматичними умовами, а його детальніше вивчення сприятиме оптимізації рекреаційно-туристичних ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У Карпатському національному природному парку, що розміщений у південно-східній частині Українських Карпат у басейні Верхнього Пруту й частково у верхів'ї Чорного Черемоша виокреслено ландшафтні області та райони, індивідуальні ландшафти й їх розміщення з трьома типами, мінералізованими та мінеральними водами джерел. Для багатой лісової та субальпійської рослинності клімат визначає рекреаційно-туристичні ресурси, водний рекреаційно-туристичний потенціал природного парку, який славиться головною водною артерією – річкою Прут з її притоками та інші водні об'єкти. За подібністю ґрунтово-гідрологічних і кліматичних ознак, видовим складом деревних порід та трав'яного покриву, місцезнаходження в межах парку формуються 24 типи лісу й 9 типів лісорослинних умов. Фауна Карпатського національного природного парку має багатий і різноманітний видовий склад тваринного світу, який є дуже вагомим для рекреаційно-туристичного потенціалу Карпатського національного природного парку взагалі та туристичної діяльності зокрема.

Джерела та література

1. Заповідники і національні природні парки України / Мінекобезпеки України. – К. : Вища школа, 1999. – С. 167–171.
2. Оленич І. Ландшафтне різноманіття Карпатського національного природного парку / І. Оленич // Вісн. Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Серія географічна. – 2003. – Вип. 29. – Ч. 1. – 269 с.
3. Міллер Г. П. Природні передумови організації екологічного моніторингу Українських Карпат / Г. П. Міллер, О. М. Федірко, А. В. Мельник // Геоєкологія України. – К. : Наук. думка, 1993. – С. 29–31.
4. Карпатський національний природний парк. Ведмежа гора [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://gora.if.ua/karpatskyj-natsionalnyj-pryrodnyj-park/>
5. Карпатський національний природний парк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
6. Петлін В. Особливості туристичного потенціалу гірських територій / В. Петлін, А. Лук'янова // Наук. записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : географічна. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2012. – Вип. 33. – № 3. – С. 98–112.
7. Природні джерела – рекреаційний потенціал Карпатського НПП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : carpathians.eu/.../prirodni-dzherela-rekreaciinii-potencial-kar...
8. Стойко С. М. Природа Карпатського національного парку / С. М. Стойко, Л. І. Мілкіна, Л. О. Тасенкевич та ін. – К. : Наук. думка, 1993. – 214 с.

References

1. Zapovidnyky i natsionalni pryrodni parky Ukrainy / Minekobezpeky Ukrainy. – K. : Vyshcha shkola, 1999. – S. 167–171.
2. Olenych I. Landshaftne riznomanittia Karpatskoho natsionalnoho pryrodnoho parku / I. Olenych // Visnyk Lviv. nats. un-tu im. I. Franka. Seriiia heohrafichna. – 2003. – Vyp. 29. – Ch. 1. – 269 s.
3. Miller H. P. Pryrodni peredumovy orhanizatsii ekolohichnoho monitorynhu Ukrainskykh Karpat / H. P. Miller, O. M. Fedirko, A. V. Melnyk // Heoekolohiia Ukrainy. – K. :Nauk. dumka, 1993. – S. 29–31.
4. Karpatskyi natsionalnyi pryrodnyi park. Vedmezha hora [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://gora.if.ua/karpatskyj-natsionalnyj-pryrodnyj-park/>
5. Karpatskyi natsionalnyy pryrodnyi park [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
6. Petlin V. Osoblyvosti turystychnoho potentsialu hirskykh terytorii / V. Petlin, A. Lukyanova // Nauk. zapysky Ternop. nats. ped. utu im. V. Hnatyuka. Seriiia : heohrafichna. – Ternopil : SMP «Taip», 2012. – Vyp. 33. – № 3. – S. 98–112.
7. Pryrodni dzherela – rekreatsiyni potentsial Karpatskoho NPP [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : carpathians.eu/.../prirodni-dzherela-rekreaciinii-potencial-kar...
8. Stoiko S. M. Pryroda Karpatskoho natsionalnoho parku / S. M. Stoiko, L. I. Milkina, L. O. Tasienskevykh ta in. – K. : Nauk. dumka, 1993. – 214 s.

Оленич Ирина. Рекреационно-туристический потенциал ландшафтов Карпатского национального природного парка. В статье рассмотрен рекреационно-туристический потенциал Карпатского национального природного парка. Исследуемый объект имеет в естественном плане специфическое географическое положение, которое определяет возможность создавать условия для формирования рекреационно-

туристических ресурсов. Горным системам присуща сложная и слабая восстанавливаемость, потери значительных запасов ресурсной организации рекреационно-туристической деятельности, неразрывно связана с антропогенными нагрузками.

Природный парк, охватывает указанные в статье ландшафтные районы и области, в которых выделено семь индивидуальных ландшафтов, ценится уникальным многообразием, его неповторимостью и красочностью, что дает основание оценивать его потенциал как с научной точки зрения, так и для использования в рекреационно-туристических целях. Статья включает в себя объяснение и описание такого рекреационно-туристического потенциала, как природные источники с количеством 791, которые имеют важное значение и использование в санаторном лечении и применение во время туристических походов в небольших количествах. При описании климата, как определяющего фактора рекреационно-туристических ресурсов, указывается, что он благоприятен для богатой лесной и субальпийской растительности. Большое внимание уделено и водному рекреационно-туристическому потенциалу природного парка, а также лесам. Изучение рекреационно-туристического потенциала Карпатского национального природного парка будет способствовать проведению ландшафтно-экологического анализа территории, разработке критериев и показателей в осуществлении балльной оценки биотических и абиотических рекреационных ресурсов, активизации туристической деятельности.

Ключевые слова: рекреационно-туристический потенциал, национальный природный парк, ландшафт, биотические и абиотические ресурсы, тип леса, ассоциация.

Olenych Iryna. Recreational and Tourist Potential of the Landscapes of Carpathian National Nature Park.

The article considers the recreational and tourist potential of the Carpathian National Park. The investigated object has a specific geographic location that gives it the opportunity to create conditions for the formation of recreational and tourist resources. Mountain systems are characterized by complex and weak restorability, loss of significant reserves of the resource organization of recreational and tourist activities, which is inextricably linked with anthropogenic load. The natural park covering the specified landscapes and areas, areas in which there are seven individual landscapes, is valued for its unique diversity, its uniqueness and scenicity, which gives grounds for evaluating this potential both from a scientific point of view and for use in recreational and tourist purposes. The article includes an explanation and description of such a recreational and tourist potential, as natural sources with the number of 791, which are important and use in sanatorium treatment and use in small-scale tourist trips. When describing the climate as a determining factor for recreational and tourist resources it is indicated that it is favorable for rich forest and subalpine vegetation. Much attention is paid to the water recreational and tourist potential of the natural park, as well as forests. The study of the recreational and tourist potential of the Carpathian National Nature Park will contribute to the landscape-ecological analysis of the territory, the development of criteria and indicators for the assessment of biotic and abiotic recreational resources, and the enhancement of tourism activity.

Key words: recreational and tourist potential, national natural park, landscape, biotic and abiotic resources, type of forest, association.

Стаття надійшла до редколегії
01.11.2018 р.

УДК 911.3:903.7:316.23:303.1:338.48(479.22)

Віктор Патійчук

Релігійно-паломницький туризм Грузії в контексті реформування туристичного комплексу країни

Розширено зміст поняття «релігійно-паломницький туризм». Оцінено передумови та рівень розвитку туристичного комплексу сучасної Грузії. Досліджено основні галузі спеціалізації туристичного комплексу країни в умовах його реформування. Розглянуто національну програму реформування туристичного комплексу Грузії в контексті реалізації «Стратегії розвитку туризму в Грузії – 2025», а також підвищення ролі її рекламно-туристичної популяризації у світі. Вказано на основні моменти реалізації стратегії розвитку туризму в країні у контексті реформування основних галузей економіки та пошуку нових напрямів туристичного обслуговування

© Патійчук В., 2018